अर्थोपक्षेपकं यत्तु लीनं सविनयं भवेत् ।
श्लिष्टप्रत्युत्तरोपेतं तृतीयमिदमुच्यते ॥ ४८ ॥

लीनमव्यक्तार्थम्, श्लिष्टेन संबन्धयोग्येनाभिप्रायान्तरप्रयुक्तेन प्रत्युत्तरेणोपेतम्, सविनयं विशेषनिश्चयप्राप्त्या सहितं संपाद्यते यत्तत्तृतीयं पताकास्थानम् ।

यथा वेण्यां द्वितीयेऽङ्के—'कञ्चुकी—देव, भग्नम् । राजा—केन । कञ्चुकी—भीमेन । राजा—कस्य । कञ्चुकी—भवतः । राजा—आः, किं प्रलपसि । कञ्चुकी—(सभयम् ।) देव, ननु ब्रवीमि । भग्नं भीमेन भवतः । राजा—धिग् वृद्धापसद, कोऽयमद्य ते व्यामोहः—कञ्चुकी— देव, न व्यामोहः । सत्यमेव ।

'भग्नं भीमेन भवतो मरुता रथकेतनम् ।
पतितं किङ्किणीक्वाणबद्धाक्रन्दमिव क्षितौ ॥

अत्र दुर्योधनोरुभङ्गरूपप्रस्तुतसंक्रान्तमर्थोपक्षेपणम् ।

द्व्यर्थो वचनविन्यासः सुश्लिष्टः काव्ययोजितः ।
प्रधानार्थान्तराक्षेपी पताकास्थानकं परम् ॥ ४९ ॥

शरीरेति । अनयोर्मध्ये मण्डनमिति बोध्यम् । भीमक्रोधोपचितो युधिष्ठिरोत्साहो **बीजम्**, तस्यार्थः प्रयोजनं शत्रुमारणम् । प्रधानफलमिति यावत् । तस्य **प्रति**पादनात्सूचकात् । **नेत्रमङ्गलप्रतिपत्तौ** नायकमङ्गलानुष्ठाने । तथा च प्रतिनायकमङ्गले चिन्तिते अप्रतिपत्तिसंहितेन प्रधानफलसूचनेन नायकमङ्गलानुष्ठानमिति द्वितीयं पताकास्थानकमिदमिति भावः । **अर्थोपक्षेपकमिति** । वक्ष्यमाणविष्कम्भकान्यतममित्यर्थः । **संबन्धयोग्येन** प्रस्तुतान्वयोपयुक्तेन । **अभिप्रायान्तरप्रयुक्तेन** अप्रस्तुतबोधाभिप्रायेण प्रयुक्तेन ॥ **भग्नमिति** कर्त्रादीनामव्यक्तत्वम् । **भीमेनेति** । भवत इति च प्रस्तुते ऊरुभङ्गेऽप्यन्वययोग्यम् । मरुतेत्यादि विशेषनिश्चयः । अत्र रथकेतनभङ्गनिवेदनमभिमतम्, ऊरुभङ्गनिवेदनमुपपन्नम् । एतदेवोपपादयति—**दुर्योधनेति** । **संक्रान्तं** पर्यवसन्नम् ॥ **सुश्लिष्टः** सुसंबद्धः । **काव्ययोजितः**, न तु सभाभ्यन्तरतया काव्यप्रयोगा-

---

1. **किङ्किणीति** । किङ्किणी क्षुद्रघण्टिका तस्याः क्वाणेन बद्धो जनित आक्रन्दः क्रन्दनं येन तदिव ॥

---

१. 'अर्थोपक्षेपणं' क-ख-ग.